وانەگۆتن لدویڤ سایکۆلۆژییا جۆداهییێن تاکی

د. ستار جەبار حاجی
(زانکۆیا زاخۆ - فاکولتیا زانستێن مرۆڤایەتی- پشکا دەروونناسی)

پێشەکی

د ژیانا رۆژانە دا ب تایبەت ل قوتابخانان چەندین جیاوازی د ناڤبەرا قوتابیان دا دهێنە دیتن ول هەمی قۆناغێن خواندنێ، بۆ نموونە د ئاستێ بدەستڤەئینانێ ڤە و شیانا گەنگەشەکرنێ دناڤ پولێ دا، هەروەسا د بەرسڤێن وان دا و جیاوازی د حەزو ئارەزوویێن وان...هتد، کو هەر قوتابیەکی جودا دکەتن ژ قوتابیێن دیکە و وەکو یا ئاشکەرایە ئەڤ جیاوازییە چەندین لایەنان بخوەڤەدگریت، وەک لایەنێ (لاشەیی، مێشکی، هزری، ویژدانی و هەلچوونی). مامۆستایێ خۆدان شیان ئەوە یێ دویڤچونا قوتابیا بکەتن و ب شێوەکێ بەردەوام ب رێکا تێبینیکرنا وان یا بەردەوام،، ژبەر ڤێ چەندێ ب مفا هاتە زانین کو ئەڤ بابەتە بهێتە روونکرن، چونکە لایەنەکێ گرنگە ژ لایەنێن پرۆسا وانەگۆتنێ و ژ شارەزاییێن وانەگۆتنێ یێن سەرەکی کو پێدڤییە ل دەف مامۆستای هەبن ئەوە کو شیانا گەهاندانا بابەتێ وانەیێ هەبیت ب شێوەیەکێ کاریگەر بۆ هەمی قوتابیان، واتا دەلیڤێن وەکهەڤ بۆ هەمی قوتابیان هەبن کو سوودمەند بن ژ بابەتێ وانێ.

وانەگۆتن: پرۆسەکا مەرەمی و پلانکری و رێکخستییە، ب رێکا چەندین کردارا دهێتە برێڤەبرن ئەوێن مامۆستا و قوتابی پێکڤە دناڤ پۆلا خواندنێ دا پیرادبن، ب مەرەما هاریکاریکرنا قوتابی بۆ فێربوونێ و پەیداکرنا گەشەکرنا گشتی ل دەڤ وی. وانەگۆتن هند پرۆسێسەک سەرەکییە بۆ مامۆستای هند ژی کارەکێ سەخت و دژوار و ئالۆزە، کو لایەنێن وێ یێن سەرەکی پێکڤە (ئانکو مامۆستا، پرۆگرامێ خواندنێ و بابەت،

قوتابی) جەمسەرێن وێنە کو پێکڤە تەواوکەرێن هەڤدژنە و بێی هەبوونا یەک ژ وان وانەگـۆتنێ چ ڕامـانا خـۆ نامینێتن.

جـۆداهیـێن تاکی ڕامانا وێ جیـاوازیا تاکەکێ یە ژ کـەسـانێن دی د تایبـەتمەندیێن لاشی و مـێـشکی و دەروونی. ب گۆتنەک دیتر مرۆڤ د کۆمەکا سالۆخەت و تایبەتمەندییا ژ هەڤ دوو جیاوازن و ئەڤ جیاوازنە کو دبنە سەدەمێ هندێ هەر مرۆڤەک ب شێوازەکێ جۆدا ژ کەسێن دیتر هەلسوکەفتێ دگەل خۆدێ خۆ و ژینگەها دەوروبەر دا بکەتن.

ئەڤ دوو بابەت ل هندێ دا یەک دگـرن کـو پرۆسێـسـا پەروەردەیی ب گـشـتی و نەخـاسـمـە وانەگـۆتن بێی سەرەدەرییا راستەوخۆ دگەل قوتابییان بوونا خۆ نابێتن.

رێک و شێوازێن لبەر چاڤ وەرگرتنا جۆداهیێن تاکی:

چەندین بۆچوون و پێشنیـار یێت هەین ژبۆ چەوانیـا لبەر چاڤ وەرگرتنا جۆداهیێن تاکی د ناڤبەرا قوتابیان دا ژلایێ مامۆستای ڤە ل دەمێ وانەگۆتنێ، ژ وان رێک و شێوازان:

١- هەمەجۆرکرنا رێک و ستراتیژییەتێن وانەگوتنێ: واتا بکارئینانا مـامـۆسـتـای پتـر ژ رێکەکێ ژ رێکێن وانەگـوتنێ د وانێ دا هەر یەک لدویڤ پسـپـۆریا خـوە، وەکی رێکا (گـوتنێ، گـەنگەشـەکـرنێ، ئاراسـتـەکـرنا پرسـیـارێن هزری، هژاندنا هزرا، نەخـشـێن تێگەها، پرۆژا... هتـد)، واتا رێکەکـا بتنێ بکارنەئینیتن بۆ وانەگـوتنێ، چونکە دبیت هەر قـوتابیـەک یان هەر گروپەکێ قوتابیان برێکەکێ حەزدکەت بابەتی وەرگریتن.

٢- دەولەمـەندکـرنا بابەتێ وانێ: ب رێکا ئینانا چەندین نموونا لدۆر بابەتی وپێکڤەگرێدانا وی ب نموونێن ژیانێ ڤە، داکو پتر بابەت یێن روون بیت بۆ قوتابیان، هەروەسا داکۆکی کرن لسەر هزرێن سەرەکی د بابەتی دا و دەستنیشانکرنا وان بۆ قوتابیان.

٣- بکارئینانا ئامـرازێن فـێـرکـرنێ یێن هەمـەجـۆر: ئامرازێن فـێرکرنێ واتا هەر کەرەستەیەکێ مـامۆسـتـا بکاربینیت بۆ گەهاندن و روونکرنا بابەتی. قـوتابی ب شێوەکێ گشتی بابەتی ب چەندین شێوازان وەردگرن، بۆ نموونە هندەک ژ وان قـوتابیـان باشـتـر ب رێکا دیتنێ (Visual learner) فـێردبن، هندەکێن دی ب رێکا بیستنێ (Auditory learner)، و چەندەکێن دیکە ب رێکا هەسـتکرنێ یان کـارکـرنێ (Kinesthetic learner)، ژبەر ڤێ چەندێ یا گرنگە مامۆستا د وانێ دا وێنەیان و دایگراما و پارچێن ڤیدیویێ یێن کۆ چاڤێت قوتابی بەشدارکەتن د وانێ دا، هەروەسا ئامرازێن دەنگی وەکی سی دی یان کاسێتان... هتد ژ ئامرازێن کۆ گوهێن قوتابی بەشداردکەتن بکاربینیت، هەروەسا ئامیرا دگەل خۆە ببتە ژوور یێن کۆ لایەنێ تاقیکرنێ بخوەڤە بگریت، هەر یەک لدویڤ پسپۆرییا خوە. بڤی رەنگی قوتابی دێ بابەتی وەرگریت ب رێکا بەشدارکرنا پتر ژ هەستەوەرەکێ ژ هەستەوەرێن خۆە.

٤- هەمـەجـۆرکـرنا ژینگەها فـێـربوونێ: ژینگەها فـێـربوونێ واتا ئەو شـوینێ وانە لێ دهێـتـە گـۆتن، ژبۆ لبـەرچاڤ وەرگـرتنا جـوداهیـێن تاکی پێدڤی یە ژینگەها پولێ ب چەندین شـێـوازان بهـێـتـە رێکخـسـتن، وەکی دابەشکرنا قـوتابیـان ل سـەر گـروپان، هەروەسـا ب رێکا بکائینانا تاقیگەهان و دروستکرنا گەشتێن زانستی و سەرەدان، هەر یەک لدویڤ پسپۆرییا خوە.

٥- هەمـەجـۆرکـرنا چالاکـیـا و ئەرکـان: ب رێکا هەلبـژارتنا ئەرک وچالاکـیـێن جـۆراوجـۆر، کـۆ هەر قوتابییەکی یان گروپەکێ ئەرکەکێ گونجای بدەتێ لدویڤ شیانیت وان، هەروەسا مفا وەرگرتن ژ حەز و ئارەزوییێن قـوتابیـان ژبو خزمـەتکرنا پرۆسـا فـێـربوونێ، بۆ نموونە قـوتابیەکێ لاوازە ب بابەتێ زمـانێ ئینگلیزیێ لێ حەز وەرزشێ دکەتن، مـامۆسـتـا دشـێت حەزا وی بۆ وەرزشێ بکاربینیت بۆ فـێـربوونا زمـانێ ئینگلیـزی بۆ نموونە تەکلیـفکرنا قـوتابی ب دروسـتکرنا راپورتەکێ ل سـەر ژیانا یاریزانەکێ کۆ ئەو حەژێ دکەتن وپێشکێشکرنا وێ ب زمـانێ ئینگلیـزی، ب ڤی رێکێ مـە پرۆگـرام نەگوهارت، بەلکی لاوازییا قوتابی هاتە چارەسەرکرن ب رێکا بکارئینانا خالێن بهێزبوونێ لدەڤ وی.

٦- هەمـەجـۆرکـرنا کـەرەسـتـە و رێک و ئامـرازێن هەلسەنگاندنێ: هەلسەنگاندن وەکو پرۆسەکا سەرەکی د وانەگۆتنێ دا دهێتە ئەنجامدان بۆ زانین و پشت راستبوون ژ تێگەهشـتنێ، ئەڤ پرۆسـە یا پێـدڤی یە ب چەندین رێکا بهـێـتـە ئەنجـامـدان ب رێکا هەلسـەنگاندنا بەشـدارکـرنا قـوتابی د وانێ دا، چالاکـیـێن رۆژانە،

تاقیکرنێت رۆژانە، و یێن وەرزی، واتا هەلسەنگاندنا قوتابی نە ب تنێ ب رێکا تاقیکرنێت نڤێسینێ بیت. پشتا خۆ گرێدانا مامۆستایان ب رێکەک تنێ بۆ کارێ هەلسەنگاندنێ ئێکە ژ وان ئەگەرێن گەلەک ژ ئاریشە و گرفتێن پەروەردەیی یێن ناڤ قوتابخانە و زانینگەهێن مە دا هەین و خۆ دویرکرنا مامۆستایان ژ وان، چارەسەرییەکا گۆنجایە بۆ گەلەک ژ وان گرفتان.

ئەنجام

وانەگۆتن وەک یەک ژ ئەرکێن هەرە گرنگێن مامۆستای ژبلی هندێ کە پرۆسێسا گەهاندنا زانیارییانە ژ مامۆستای بۆ قوتابی ل هەمان دەم دا سەرەدەرییەکا زانستیانە و بابەتیانەیا مامۆستایە دگەل خودێ قوتابیان و هەلسەنگاندنا وانە ل سەر یەک ژ بنەما و پرەنسیپێن کاریگەرێن سایکۆلۆژیک کو ئەو ژی بریتیە ژ لبەرچاڤگرتنا هەمی لایەنێن جیاوازیێن تاکی د ناڤبەرا وان دا کو بەرهەمێ پەروەردە و گەشەیەکا ماوەدرێژن ل بن سیبەرا پرۆسێسا ب جڤاکیبوونێ (Socialization) کو ب هاریکاریا هەر یەک ژ مالبات و قوتابخانە و جڤاک و ئالاڤ و کەرەستەیێن راگەهاندنێ و یێن دیتر دهێتە ئەنجامدان.

ژێدەر:

١- ابراهيم، فاضل خليل (٢٠١٠). المدخل إلى طرائق التدريس العامة، جامعة الموصل.

٢- زيتون، كمال عبدالحميد (٢٠٠٥). التدريس نماذجه ومهاراته، ط٢، القاهرة: مصر.

٣- سلامة، عادل أبو العز واخرون (٢٠٠٩). طرائق التدريس العامة: معالجة تطبيقية معاصرة، ط١,، عمان: الاردن.

٤- عبيدات، ذوقان، وأبو السميد، سهيلة (٢٠١٣). استراتيجيات التدريس في القرن الحادي والعشرين، ط٣، عمان: الأردن.

٥- كوجك، كوثر حسين (٢٠٠٨). تنويع التدريس في الفصل دليل المعلم لتحسين طرق التعليم والتعلم في مدارس الوطن العربي، مكتب اليونسكو الإقليمي: بيروت.

٦- منصور، عبدالمجيد سيد أحمد واخران (٢٠٠١). علم النفس التربوي، ط٤,، الرياض: المملكة العربية السعودية.

7- Northern Ireland Curriculum (2007). Active Learning and Teaching, A PMB publication.